

בנאות דשא

פרשת יתרו תשפ"ו | שנה ו' | גליון רפט

דולה ומשקה מתורת רבוה"ק מפרשיסהא קאצק וגור זי"ע במשנת רבינו ראש הישיבה שליט"א

אמרות רבותינו

שהנהגת חבירו ימצא חן בעיניו

ויחן שם ישראל נגד ההר (יט, ב). בדורנו אנו רואים שאין אחדות אפילו בין יהודים כשרים, שיש אחד שמתפלל תפלה ארוכה ותפלה קצרה אינה מוצאת חן בעיניו, והשני מתפלל תפלה קצרה ותפלה ארוכה אינה מוצאת חן בעיניו, ועל ידי כך חולק אחד על השני בשאר ענינים. אולם במעמד הר סיני כתוב 'ויחן שם ישראל נגד ההר' ופירש רש"י ז"ל 'כאיש אחד בלב אחד', ופירוש 'ויחן' מלשון חן, היינו **השתנהגות השני מצא חן בעיניו אף שהוא נוהג אחרת**, וכן להיפך. ודווקא על ידי זה זוכים לקבלת התורה.

[הרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע בית יצחק ע"פ ראשי בשמים. וראה בנא"ד בהעלותך תשפ"ג גליון קנ עמ' ג 'מילי דאבות', מה שהובא מרמתיים צופים (מערכת הר"ר) אות יז, ומערכת החידה"ר זי"ע אות ד) בשם **הרבי ר' בונם זי"ע** בפירוש המשנה (אבות פ"ב מ"א) תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם, להוקיר דרך חבירו ולחבבו וישבחו שיפה בעיניו מדרכו, ואעפ"כ אינו זו מחזיק בדרך המיוחדת לו, עש"ה]

הקירוב מהשי"ת

מחייב להתאמץ יותר בקבלת עומ"ש

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (יט, ג). ברש"י לנשים בלשון רכה, ולגברים 'ותגיד' דברים הקשין כגידים. וקשה דבלשון אחד נאמר - כדפירש רש"י 'בלשון הזה ובסדר הזה'. ויתכן לומר, כי באמת באלה הדברים, לנשים ופחותין שדעתן קלה - הם רק דברי פיתוי איך שהקב"ה קירב אותנו והרים אותנו. אבל **אנשים מבינים יודעים שאין זה דבר קטן, ושמקבלין בזה עול גדול וגורא לעבוד הבורא עולם ולברר מלכותו ית' בעולם**. ולכן אמר בלשון הזה ובסדר הזה, שגלוי לפניו ית' שבזה הלשון ימשוך כל אחד לפי דרכו, הנשים בפיתוי והאנשים בקבלה גוראה.

(שפת אמת תר"ג)

ללכת ממדרגה למדרגה

הדיבור הראשון מעשרת הדברות הוא 'אנכי ה' אלקיך'. והאחרון הוא 'לא תחמוד'. **בעולם העשיה צריך להתחיל מהדיבור האחרון, וללכת ממטה למעלה**, עד שמגיעים למצות 'אנכי ה' אלקיך' לדעת אחדותו 'תברך', ולא כאותם הקופצים תיכף ורוצים להשיג את האנוכי ה' אלקיך במוחם, בהיותם מקושרים בהבלי העולם הזה. דהא כתיב (תהלים קמ"ה, א) 'ולגדולתו אין חקר', ואם כן יכול להשאר תמיד עומד במצוה הראשונה. רק העיקר להשיג על עצמו בתחילה שלא יעבור על הלא תעשה האחרונה, ועל ידי כך יוכל ללכת מעלה מעלה סדר, עד שיגיע למצוה ראשונה שהיא 'אנכי ה' אלקיך' לדעת אחדותו יתברך שמו.

(דברי ישראל פ"ר קדושים בשם אביו הרה"ק רבי שמואל אליהו מזוואלין זי"ע)

לכל יהודי הכרה מיוחדת בעבודת הבורא

אנכי ה' אלקיך (כ, ב). במתן תורה קיבל כל אחד חלקו השייך לגשמתו, ולכן כתיב 'אנכי ה' אלקיך' בלשון יחיד. ועל זה איתא (תנחומא פינחס י) 'כשם שאין פרוצפותיהם שוין זה לזה כך אין דעתם שוין זה לזה', דעתם הכוונה להכרת הבורא כדאיתא (במ"ד י, א) 'דעת זה המכיר את בוראו, שלכל אחד יש דעה מיוחדת והכרה מיוחדת בעבודת ה''. וכתיב (ואתחנן ד, לט) 'וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד', בשם **הרבי ר' בונם זי"ע** 'אין עוד' היינו ששום אדם אינו יכול לדעת אותה הידיעה **שאתה צריך לידע**, ומשום הכי איתא (במכילתא) שאם היה חסר יהודי אחד לא היו ישראל מקבלים את התורה.

(אמרי אמת תר"צ ד"ה וכל)

'ועכשיו ביותר'

הגברת הרצון והבערת התשוקה

תחילת הפרשה מספרת על בואו של יתרו אל המדבר ופגישתו עם משה רבינו ע"ה, המספר לו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים, ועל כך משיב לו יתרו 'עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי **דבר אשר זדו עליהם**' (יח, יא), וברש"י מביא לשון המכילתא שאמר יתרו 'מכירו הייתי לשעבר, ועכשיו ביותר'.

נראה, ששני מושגים אלו - 'לשעבר' ו'ביותר', טומנים פהם הדרכה נפלאה בעבודת ה'. אדם הוזהר להגיע לדרגה כלשהי בתורה ובעבודת ה', מקצוע הדברים מתמלאת נפשו בהרגשת סיפוק ועונג על מה שהשיג ובתחושה שמילא את חובתו לבוראו. אולם לא באלה חפץ ה'; המתבקש מהאדם הוא **שלא יסתפק במעשיו ובהישגיו אלא לעולם יחפץ, יכסוף וישתוקק להוסיף ולהתעלות עוד ועוד**.

זהו שאמר יתרו 'מכירו הייתי לשעבר', כלומר עד היום רגיל הייתי להתהלך בתחושת סיפוק על 'לשעבר' - על כל מה שקיימתי ושמרתי, מתוך הכרה והרגשה שעשיתי את המוטל עלי, ומעין דברי חז"ל (סוטה כב:) שגינו את זה שאומר 'מה חובתי תן [עוד] ואעשנה', וכפירוש רש"י (שם) שמדובר באדם האומר 'מה לעשות עוד ולא עשיתי, ומראה עצמו כאילו קיים את הכל'. 'ועכשיו' - **כעת משבאתי לחסות תחת כנפי השכינה ולהסתפק על נחלת ה', 'ביותר' - למדתי שעלי להבעיר בקרבי את אש השתוקקות וּתְבַעֲרֵת הרצון יותר ויותר, להיות מוסיף והולך ואור**.

חביב עלי להזכיר מאמר **זקניי הרבי האמרי אמת זי"ע** על דברי רש"י בפרשתנו המפרש את הפסוק (יט, ו) 'אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל' - 'לא פחות ולא יותר', והדברים אינם מובנים, לכאורה, וכי את משה רבינו ע"ה, עליו הוצע ש'בכל ביתי נאמן הוא', היה צריך להזהיר שלא יפחות ממאמר ה' ולא יוסיף עליו. ביאר האמרי אמת זי"ע, משה רבינו הצטווה לומר לבני ישראל שהוא מוסר להם את התורה בדיוק כפי שקיבלה מהקב"ה, בכל חוקותיה, משפטיה ומצוותיה. עם זאת, עליהם לדעת **שיתכן לקיים את התורה באופן של 'פחות' - להיות נבל ברשות התורה, או באופן של 'יותר' - לקדש עצמם במותר להם**, והבחירה לכאן ולכאן אינה בידי למסור להם, אלא תלוי בהם, במקביל התורה.

לדברינו נוכל להוסיף ולהעמיק, שניתן לקיים את התורה באופן של 'פחות' - שיעור וגבול.

(מתוך ס"ג יתרו תשפ"ד מאמר ב)

כנישתא הדא בתיובתא

גם בשפל המצב אפשר לעורר ולכוון התשוקה להפץ האמיתי

בתפארת שלמה מפרש הפסוק בסוף ספר יהושע 'ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים, **שעצמות יוסף - הם שהעלו את בני ישראל ממצרים**, כי בזכות עצמות יוסף נגאלו, וזה שאמר יוסף **ש'פקוד יפקוד אלקים אתכם' יהיה על ידי קדושת עצמותי שיהיה אתכם**, ובפרט גמר הגאולה בקריעת ים סוף כמ"ש חז"ל (מדרש תהלים קיד) שהיתה בזכות יוסף הצדיק, דכתיב (תהלים קיד, ג) 'הים ראה ויננס' - 'ראה ארוננו של יוסף'.

ויש להוסיף, דאיתא בגמרא (ברכות מז): 'אמר רב הונא תשעה וארון מצטרפין, ומביא הרחי"ד, **ארון ראשי תבות אחד רואה ואינו נראה**, והיינו הרבנו של עולם - שהוא בלב של כל אחד. וזה 'ארוננו' של יוסף ראה, דהיינו מה שיוסף הצדיק מורה ומלמד אותנו, וכמו **שהתפארת שלמה** מפרש 'פקוד' מלשון חסרון, **שגם אנשים שהם חסרים מחמת החטאים, מ"מ הרבנו של עולם נמצא אצל כל אחד ואחד**, ו'יפקוד' מלשון פקדון, כי אף כשהם בדיטא התחתונה הקב"ה שוכן וגנוז בפנימיות כל איש מבני ישראל, ובכל מצב שהוא - בכל נסיון ובכל קושי, אפשר לצאת מכל מיצר ולהתרומם ולהתקרב אל ה'.

ורבותינו ז"ע פירשו ש'פקוד' שיוסף מסר בידם לסיים שבוזה הם נגאלים, אין הכוונה לאמירת מילים אלו בלבד, אלא 'פקוד' הוא מלשון געגועים ורצון, **בכל לב יהודי יש געגועים ותשוקה לצאת משעבוד לגאולה**

לזכות הרה"ח ר' קלמן הלר שליט"א והרה"ח ר' מנדל ורדיגר שליט"א

מילי דאורייתא

באיסור מלאכת בהמתו בשבת

יום השביעי שבת וגו' לא תעשה כל מלאכה אתה וגו' ובהמתך (כ, י). איסור מלאכה בבהמתך דמזהיר ביה קרא, נחלקו ביה קמאי אי קאי על כל שביתת בהמתו ממלאכה, או דוקא במחמר אחר בהמתו - שע"י דיבוריו הבהמה עושה המלאכה, ונחשב שהאדם עושה מלאכה ביחד עם הבהמה, ודריש אתה ובבהמתך, אזי נכלל בלא תעשה כל מלאכה, אבל כשבהמתו עושה מלאכה מעצמה ליכא לאו, אלא עשה דלמען ינות שורך וגו' (משפטים כג, יב), ראה בחינוך מצוה לב ובמנחת חינוך שם.

בגמרא ע"ז (טו). אמרינן דהא **דאסור למכור בהמה גסה לגוים**, טעמא משום נסיוני, דומינן דובנה לה ניהליה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא, ואמר ליה תא נסיהי ניהליה, ושמעיה ליה לקליה ואולא מחמתיה, וניחא ליה דתויל, **והוה ליה מחמר אחר בהמתו בשבת**, והמחמר אחר בהמתו בשבת חייב חטאת.

הראשונים תמהו מדוע נקטה הגמ' איסור מחמר, ולא איסור **שביתת בהמתו**. ותו, דבגמרא שם אמרינן דרב אדא מתיר למכור בהמה לגוי ע"י ספסר, משום שהבהמה אינה מכרת את קולו ללכת מחמתו, ואכתי **הוי ליה לאסור מחמת איסור שביתת בהמתו**.

בר"ן (ד: מהד"ר) לאחר הביא תירוצי הראשונים, כתב, אני אומר שאין צורך לדחוקים הללו, דבנסינוי ליכא משום שביתת בהמתו כלל, לפי שדרך של בני אדם **שקוצצין לבהמה דמים ואח"כ מנסין אותה**, אם מוצא לוקח טעות במקוה מחזירה ואם רוצה בה הרי היא ברשותו, **וכל כי האי גונא ברשות לוקח היא דהוה ליה**, כי ההיא דתניא בפרק השוכר את האומנין (פא.) ובפרק ארבעה נדרים (לא.) הלוקח כלים לשגר לבית חמיו ואמר לו אם מקבלים אותם ממני אני נותן לך דמיה ואם לאו אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן וגאנסו בהליכה חייב, ואמר לו אם מקבלים אותם ממני אני נותן לך דמיה ואם לאו אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן וגאנסו בהליכה חייב, וטעמא דתניא **שכינו שהדבר תלוי ברשות לוקח הרי הן שלו עד שגילה בדעתו שאינו חפץ במקוה**, ואל תטעה לומר שמתורת שאלה נגעו בה לומר שהרי הוא כשואל בהן כל זמן

המשך מילי דאורייתא

בהמתו דלא כהחזון איש (י"ד ס"י סד סק"ו).

אך לפי מש"כ **בחסדי דוד** בביאור סברת התוספתא, שכיון שמכירה עצמה אינה אלא גזירה משום שאלה ומשום שכירות ומשום נסיוני, **לא גזרינן כולי האי גם לאסור גם את חזרת המקח**, משום שהוא כעין גזירה לגזירה, ע"ש. י"ל שטעם זה אתי שפיר גם לסברת הר"ן שהלוקח מקנה אותו למוכר, דסו"ס אין כאן מקח **חדש** ולא גזרו כולי האי.

◆◆◆

בפני יהושע (שבת נא: בתודיה במה בהמה) כתב לחדש, שאין **איסור שביתת בהמתו מן התורה על איסור הוצאה** כיון שמלאכה גרועה היא, ובזה מיישב את קושיה הראשונים מדוע לא נקטה הגמרא בע"ז דבנסינוי איכא משום איסור שביתת בהמתו, דליכא איסורא דהוצאת משא על בהמתו. **ובקרני ראם** (הנהגות על הרי"ף ע"ז ד: מהד"ר) משיג על הפנ"י, שמדברי הפוסקים לא משמע כן.

ובקרני ראם (שם) כתב לחלק בין איסור הוצאה מרשות לרשות שיש גם בבהמה מן התורה, לבין איסור **מעביר ארבע אמות ברה"י שאין בבהמה מה"ת**, לפי מש"כ הרה"ר (ריש פרק הורק) בטעם של מעביר ארבע אמות ברה"ר, לפי שארבע אמות של אדם בכל מקום קונות לו וכרשותו דמיון, וכשמוציא את החפץ חוצה לזו ע"י זריקה או העברה הרי הוא כמוציא מרה"י לרה"ר, וסברא זו אינה שייכת אלא באדם שארבע אמותיו קונות לו וכרשותו הם דומים, אולם **בהמה שאין לה רשות אין ארבע אמותיה רשותה**, ולא שייך לאסור אצלה איסור העברת ארבע אמות ברה"ר. ומיושב היטב מדוע לא נקטה הגמ' איסור שביתת בהמתו, כיון **שבדרך כלל נעשית מכירת הבהמה בסימטא** כמ"ש התוס' בקידושין (כה: ד"ה בהמה גסה (השני)), ולא שייך איסור הוצאה מרשות לרשות אלא איסור העברת ארבע אמות דליתא בבהמה, אבל מחמר **שאיסורו בא מכח פעולת האדם** שהוא מחמר אחר בהמתו, חייב אפילו במעביר ארבע אמות ברה"ר, **כיון שאצל האדם שייך להגדיר את ארבע אמותיו כרשותו**.

ודברי הקרני ראם מחודשים, ויש להעיר על דבריו.

א. מש"כ שאצל בהמה לא שייך להגדיר את ארבע אמותיה כרשותה, צ"ע משיטת רש"י **שגם חפצים אסור להעבירם חוץ לארבע אמותיהם** (ע"י רש"י יעריבין נצח: ד"ה ובלבד), והאריך בזה **האור גדול** בהנהגותיו למשניות (עירובין פ"ד מ"א) ואם לחפצים יש ארבע אמות כל שכן לבהמות.

ב. מש"כ שמסתבר בסימטא עסקינן כמ"ש התוס' שדרך המוכר לעמוד בסימטא, אין הכרח בתוס' שהיו נוהגים למכור בהמותיהם בסימטא, והתוס' רק כתבו שכשהיו מוכרים מחוץ לרשות מוכר היה המוכר מקדים ובא עם בהמתו בסימטא, ואדרבה **מסתבר יותר שהלוקח היה בא לרפתו של המוכר ולוקח את הבהמה שם**.

ג. מש"כ שכיון שמכר לו את בהמתו בסימטא אין כאן איסור הוצאה רק איסור מחמר, כוונתו שאחר שנעשה הקנין בסימטא והולך עמה לנסותה גם ברה"ר עובר הישראל על מחמר ע"י שהבהמה מעבירה את משאה ארבע אמות, ואילו על הוצאה אינו חייב מפני שעקרה מסימטא. ויש להעיר, שאם באיסור העברה ארבע אמות ברה"ר עסקינן הלא צריך שתעשה עקירה והנחה ברה"ר, **ואחר שעוקרת בסימטא וממשיכה ללכת ברה"ר אין כאן עקירה ברה"ר**. וצ"ל שסבר שדרך הבהמה לעמוד לפרש ברה"ר, וכשהיא עוקרת שוב ללכת מחמתו עובר הישראל על מחמר [איברא לשיטת הגר"מ **ועמבא זצ"ל** (תוצאות חיים ס"א אות ג) שבהעברת ארבע אמות ברה"ר אין צריך לעשות את העקירה והנחה ברה"ר דוקא, ואף אם עושה ברה"ר ומעביר אח"כ בהליכו ארבע אמות ברה"ר ג"כ חייב, ומדברי רש"י (סוכה מג. ד"ה ויעבירו) מדקדק אף גדולה מזו, שאף אם היתה העקירה וההנחה בכרמלית חייב על העברת ארבע אמות ברה"ר, משכח"ל חיוב מחמר על העברת ארבע אמות ברה"ר גם אם עקרה מסימטא].

◆◆◆

ברבינו חננאל גרס בגמרא (ע"ז שם) דשמע הבהמה קול בע"ב ותויל מחמתו ונמצא כמחמר בשבת ואסור. וצ"ב **מדוע אינו מחמר משום**. ואולי ס"ל כמ"ש **הריב"ש** (ס"י כד, צוין בגליון השי"ס ע"ז שם) דלאו ברשיעי עסקינן שיחמרו אחר בהמתם בכוונה, אלא חוששים שמא תשמע הבהמה את קולו ותלך מחמתו, ולכן הדגישה הגמ' יאולא מחמתיה וניחא ליה דתויל, כלומר אצ"ע שאכן לא נתכוון לכך, מ"מ נוח לו זה שהיא הולכת מחמתו. וזו כוונת ר"ח, שאינו מחמר ממש, אלא איסורו כמחמר מדרבנן כיון שאין כוונתו לכך [וכ"ה גירסת הרי"ף כמחמר, ולא גרס בגמרא דחייב חטאת].

אלא שצ"ב, אי"כ אמאי גזרו מכירת בהמה גסה, הרי **איסורו אינו אלא מדרבנן והוי גזירה לגזירה**. ואפשר שלא גזרו משום נסיוני בלבד, רק אחר שגזרו משום שאלה ושכירות, צירפו לגזירה זו גזירה משום נסיוני ג"כ [א"ה: אכתי צ"ב דבס"ד דס"ל דשאלו משכירות קניא וליכא רק משום נסיוני], לדברי הרי"ף והרי"ף אמאי גזרו]. (מדברי רבינו שליט"א שנאמרו בלימוד 'עמוד היומי' מס' ע"ז טו.)

אלקי אבי בעזרי

כשזוכר כי גר הייתי בארץ נכריה

שם האחד גרשום כי אמר גר הייתי בארץ נכריה, וְשֵׁם האחד אליעזר כי אלקי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה (יה, ג-ד). ידוע דקדוק המפרשים שהיה לו להקדים שם אליעזר לפני השם גרשום, שהרי מקודם ניצל מחרב פרעה ואח"כ גלה ונעשה גר בארץ מדין. ויש לפרש, דהנה כתיב (בא יב, מט) 'תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוככם', וכתיב (בהעלותך ט, יד) 'חקה אחת יהיה לכם ולגר ולאזרח הארץ', גר' היינו הנשמה, וואס זי איז דא א פרעמדע אויף דער וועלט - לפי שהיא מן העליונים, ובעל כורחה הקב"ה הורידה להאי עולמא והשכינה בגוף החומרי, ויאזרח הארץ' היינו הגוף, יסודו מעפר וסופו לעפר, ותורה אחת יהיה לכם - התורה היא המחברת את הנשמה והגוף באופן הראוי, שהגוף יגרר וימשך אחר הנפש, ולא ח"ו להיפך.

ולכן הקדים לומר 'גר הייתי בארץ נכריה', כי רק על ידי שזוכרים וחיים עם הרגשה תמידית של 'גר הייתי בארץ נכריה', שיהודי בהאי עולמא הוא גר, אזי 'אלקי אבי בעזרי', לא באמירה בלבד, אלא מרגישים זאת בכל המהות, וחיים ומתנהגים על פי ידיעה והרגשה זו של 'אלקי אבי בעזרי'.

(ס"ג יתרו תשפ"ה מאמר א)

על הבעל דין לדעת

שהוא כחולה הצריך רפואה

ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם וגו' (יה, יג). כתב רש"י 'ממחרת' היינו ממחרת יום הכיפורים, ואמר האמרי אמת זי"ע (עי' לקוטי יהודה), כי מאחר שמשנה רבינו ע"ה היה בשמים מאה ועשרים יום, ובמשך הזמן הצטברו הרבה דיני תורה בישראל, לכן יועמוד העם על משה מן הבוקר ועד הערב. ולכאורה יש להבין, דהרי איתא בגמרא (יומא עה.) 'והוא כזרע גד לבן' (בשלח טז, לא) - המן היה מגיד להם לישראל והיה פושט להם ספקות וויכוחים, ואם כן איך הצטברו כ"כ הרבה דיני תורה, והרי בכל אותו הזמן כבר ירד להם מן (ועי' בתורת משה להתחם סופר זי"ע).

וי"ל שמכאן אנו רואים כי שורש דברי הריבות שבין אדם לחבירו אינם מיוסדים על ספקות וצדדי הפסד ממון, אלא על קנאה ותאות הניצוח. וכדכתיב (דברים א, יב) 'איכה אשא לבדי טרחכם משאכם וריבכם', ופרש רש"י מספרי 'טרחכם - מלמד שהיו ישראל טרחוני, היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין, ואמר יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא, מוסיף אני עליכם דיינין'.

ויש לדקדק בלשון הספרי 'הוא ראה את חבירו נוצח בדין, ולא אמרו ראה שהוא מפסיד בדין, כי כך הוא טבע האדם, שבעיקר מה שמפריע לו הוא שחבירו 'נוצח' אותו בדין ולא מה שהוא מפסיד. וא"כ גם המן לא הועיל כ"כ לפשוט הספקות, שעדיין היו מתעקשים להביא עדים וראיות, כי אם מחפשים אמתלא אין לדבר סוף.

והנה בסוף פרשת משפטים (כד, יד) כתיב שמשנה רבינו אמר לבני ישראל 'מי בעל דברים יגש אליהם', ובגמרא (ב"ק מו:) קס"ד לילה מיניה הדין ש'המוציא מחבירו עליו הראיה' - יגיש ראה אליהם, אך מסקינן 'הא למה לי קרא, סברא הוא, דכאיב ליה כאיבא אויל לבי אסיא', ע"ש. ויש להתבונן, הרי כל המשלים של חז"ל מכוונים ומדויקים עד לאחת, ואמאי נקט הגמרא דייקא המשל לחולה ההולך לרופא, הרי אפשר לנקוט משלים אחרים, כגון מי נכנס לחנות - מי שרוצה לקנות, וכדומה. אלא דבר גדול רמזו לנו כאן חז"ל, דמי שבא לדין תורה עם חבירו, אמנם מותר לו לתבוע את המגיע לו, אבל עליו לזכור שהוא כחולה הזקוק לרפואה את תחלואי נפשו, ובל יחשוב שהאמת והצדק הם המניעים אותו לעמוד על שלו בדין.

(קידויר יתרו תשפ"ה)

רביבי דשא

על התלמיד חכם

להקדים לתורתו הגבלה ופרישה

הגבל את ההר וקדשתו (יט, כג). בבעל הטורים כתב 'וקדשתו' ב' במסורה, חד בראש פסוק - 'וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב' (אמור כא, ח), וחד בסוף פסוק - 'הגבל את ההר וקדשתו'. ומפרש לדרכו.

וי"ל כי כהן קדושתו מרחם - ומיד בלידתו הוא כהן, אבל כדי להיות תלמיד חכם צריכים קודם לעמוד ולהתייגע. ובתחילת הפסוק הקדים ענין הגבלה ופרישה, להורות כי עוד תנאי יש לתלמיד חכם להקדים לתורתו הגבלה ופרישה.

(קידויר יתרו תשפ"ה)

אני חומה

ביצור חומות הקדושה אל מול פגעי הטכנולוגיה (ה)

אין א פיסטטרען דור, וואס די השחתה איז געווארען א לעבענ'ס וועג, וואס פון ארום קאכט א וועלט פון תאוות, שטייען זיי וואס א פסעטונג פון קדושה, א מויער פון טהרה, זיי ווערען נישט פארבלינדעט פון פאלטשען גלאנץ פון די וועלט ארום - בדור כה חשוך, בו ההשחתה הפכה לדרך חיים, כאשר מסכיב רותח העולם עם תאוות, ניצבים הם כמבצר של קדושה, כחומה של טהרה, הם אינם מתעוררים מכרך השקרי של העולם מסכיב.

(מנאמו של רבינו שליט"א במעמד אלפי ישראל בכינוס בראשות רבינו הגה"ק הפני מנחם מגור זי"ע - טבת תשנ"ה)

ניקח אחריות על עצמנו ועל אחרים, כל אחד לפי דרגתו, להתאפק ולהגביל את עצמו מהמידיות. הבעש"ט זי"ע בזמנו הקשה אם יש בת קול אמאי אין שומעים אותה, אזי בזמנינו - שאין לאדם פנאי לעצמו ולא לילדיו, אין כלל שאלה אמאי אינו שומע את הבת קול, שכן העולם הזה מרעיש וקול המונה של רומי מפריע ומונע מלשמוע הבת קול.

דעתה הזמן מסוגל להתעורר, להפנות עורף לרעש של העולם הזה, שתהיה לו עת לעצמו, לשמוע את קולו הפנימי, לזכור שהוא יהודי, והוא חי עבור מטרה אחרת.

כח מסינ"פ של אבותינו זורם בנו

אם נדרש מהאדם לתת את הרצון לרבונו של עולם שזו מסירות נפש, הרי בכוחנו למסור את הנפש לרבונו של עולם, שכן אנחנו עם של מוסיי נפש, אמנם אנו חיים בדור של נוחיות, אבל עלינו לזכור את אבותינו ואבות אבותינו - הוידעס והעלטער זיידעס שקיום רצון ה' היה אצלם דבר פשוט - כך ולא אחרת! היכן ומתי איבדנו את הכח הזה שזורם בדמנו, הרצון למסור את הרצונות עבור התנהגות נכונה, עם שטאלצקייט ותקיפות, ולא להיכנע לכל רוח, וכמו ששינוי במשנה (אבות פ"ג מ"ה) אילן ששרשיו מרובין - יסודות עמוקים וחזקים של יראת שמים, אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו.

האחריות לא לקרר אחרים

כל בר דעת מבין שאין לעשן במקום ציבורי, כי זה מפריע לזולת, מלבד אנשים המתנהגים כ'פרא אדם', וכן אדם מן הישוב אינו פותח חלון בימות החורף, כי הקור מפריע לאחרים. באותה מדה למה לא מפריע לאדם מה שבמעשיו הוא מקרר אחרים ברוחניות!?

ועאכ"כ כאשר ההיזק הוא לילדים תמימים. וכמו בפרסומים שמוהזיזים לא לעבור ברמזור אדום, משכנעים שאף שאדם מבוגר מסוגל למדוד בדעתו אם בידו להספיק לעבור לפני שרכב יבוא, אבל מאחור עומד ילד והוא מחקה את המבוגר, מבלי יכולת לבדוק האם אכן יספיק לעבור או לא. ואם כן הוא במילי דעלמא, קל וחומר שצריך לחשוש לכך בעניני רוחניות, על כל אחד ואחד לקחת אחריות על הזולת, כי אם לא הרי הוא מכשול לרבים. הדאגה לאחרים, זו היא הערבות שנתחייבו עליה בשעת מתן תורה (עי' מכילתא יתרו בחודש השלישי פ"ה, ועי' תנחומא יתרו יג, ועי' סנהדרין מג: וטוטה לז:).

(מתוך ס"ג פ"ר נשא אסרו חג שבועות תשפ"ג מאמר ב ומאמר ג - עבד"ח עמי שו ועמי שט-שיא)

התגברות בזמנינו כמעלת חסידי קאצק

שמעתי מכ"ק מרן אבי אדמו"ר שליט"א [הפני מנחם זי"ע] הרבה פעמים בזה הלשון, הבחורים והאברכים בזמנינו אינם פחותים ואינם חלשים מהחסידיים הקודמים ומחסידי קאצק הקודמים. וצריך להבין הכוונה, הרי ודאי שחסידי קאצק הקודמים אחזו במדרגה גבוהה ביותר, אין צריך לרמות עצמנו. והרי 'אמת' זה יסוד מקאצק, ובמה שאין מרמים את עצמינו ויודעים איפה אנו עומדים ובמה אנו אווזים, נקודה זו עצמו יכול להיות שייכות לקאצק.

אולם הכוונה שלפי המצב של הרחוב היום, צרו צעדינו מלכת ברחובותינו, אי אפשר ללכת בכל מקום, בדור שפל כזה, כאשר בחורי הישיבות ואברכי הכוללים, קורעים עצמם מהנאות העולם הזה, ועמלים בתורה בטהרה, ואינם יוצאים ממחיצתם להימשך אחרי הרחוב, כמוהם כחסידיים הקודמים אף אם אינם במדרגתם, שכיום שהנסיגות קשים ביותר - העמידה בהם בחזק הוא עבודה גדולה דיה, וזהי המדרגה האמיתית של קדשי קדשים לפנים מן הקלעים, לא לצאת מכתלי בי מדרשא, מהתורה ועבודת השי"ת.

(מתוך דברי רבינו שליט"א בדרשה בשנת תשנ"ג)

טללי תחיה

תשובה מאהבה בזכרון חסדיו עלינו

לשואל ששאל על מקום שנכשל בראיות, וחייב לשוב לשם.

כתב רבינו שליט"א:

בס"ד

לחביבי ישראל נ"י

אחד"ש.

אם כן זימנו לך משמים תיקון כמשחז"ל באותו מקום וכו'.

ובפרט בימי השובבי"ם, ותשובה מאהבה כשזוכרין את חסדי הקב"ה עלינו בכל רגע להחיותנו ולקיימנו עם כל היתר, ורוצים לגרום לו נחת רוח.

ואין לך נחת לפניו יותר מהתגברות של תשובה.

ואולי שיהא בידך איזה ספר כיס של מוסר או יראה שמים או דברי תורה, שתוכל להשקיע בו מחשבתך.

ובעז"ה תבשר טוב.

בשולי המילי דאורייתא

בעלות הבהמה דלקח לנסינו

בקושיא לדברי הר"ן הדלוקח לנסינו נחשב הלוקח כבעלים, אי"כ כשהישראל לוקח מהנכרי לנסינו, כשמחזירו ייחשב כמוכר בהמה לנכרי.

לפ"ד היה נראה דלפי מה שנראה הבנת האבני נזר (י"ד ס"ח) בדברי הר"ן אין צריך הלוקח להקנות בחזרה למוכר, אלא כאשר חזרו בו הוי ממילא של המוכר, ולא משום דהוי קנין לזמן גרידא, אלא משום דקנינו דלוקח תלוי ועומד באם עומד בנסינו, ובכ"ז לא עבר על שביית בהמתו אף כשחזר ולמפרע הוי של ישראל, כיון שבדי הנכרי היה האפשרות להחליט שהבהמה תהא שלו, נחשב הנכרי הבעלים, ולכן לית ביה איסור שביית בהמתו, ועכ"פ כשחזר בו אין כאן מוכר בהמתו לגוי [ולא הבנת האמרי בינה (שבת ס"ב) דהוי רק ספק בעלים, לכאורה פשוט דאי"צ הקנאה בחזרה].

ואדרבה, לשיטת הראשונים דבנסינו הוי ברשות המוכר אי"כ אמאי קס"ד כשהישראל לקח מהגוי בנסינו שבחזרתו אי"כ איסור דמוכר לגוי, והלא מעולם לא יצא מרשות הגוי, וגם אמאי אחר יום איסור להתחזירי כמבואר בתוספתא שם. ודייקא לשיטת הר"ן, שהלוקח לנסינו נחשב קנינו דלוקח יש מקום לאסור להתחזירי, ואף שנימא דאי"צ הקנאה בחזרתו למוכר, אבל ס"ס בומן הנסינו נחשב הישראל הבעלים.

ואמנם בחסדי דוד כתב דכשמחזיר מחזי כמוכרה לו, ולכן יובן דאיכא למיגזר בהו, הגם שמעולם לא יצא מרשות הנכרי.

(משלחן המערכת)

מילי דספיקא

קידוש בשבת דמתן תורה

נסתפקתי, כשבאו ישראל מקבלת התורה הק' - אם היו חייבים קידוש דאורייתא. כי אז נצטוו זכור כו' לקדשו (כ, ח) - וזכרו על היין בכניסתו (פסחים קז.), והלהכה דאם לא עשה בלילה חייב ביום בתורת תשלומין (א"ח ס"י דע"ס סוף ח), אבל אז לא הי' עליהם חיוב בכניסת שבת קודש, ואף אם מצווים היו על שבת קודש מקודם, אבל מצות זכור נצטוו בשעת מתן תורה הק', אז נימא דלענין מצוה זו נקרא עתה כניסתו, ושייך זכרהו בכניסתו.

[שבת צדיק אות ע. - א"ה: במנחת חינוך (מצוה לא את ט) דן לגבי קטן שהגדיל באמצע שבת אי חייב קידוש, ואי עיקר החיוב בכניסתו בלילה וביום הוי תשלומין א"כ מי שאין לו עיקר אין לו תשלומין, ומדברי השפ"י צדיק נראה שיש סברא לומר דבכניסתו נקרא מתן שנתחייבו במצוה זו, ולאכורה השבת נכנסת בלילה ולא כעת, ואף בשמירתו היו מחויבים מהלילה, אלא שכעת נצטוו על מצות קידוש, ואי"כ גם קטן נימא כן שכעת נתחייב, ופשוט דאוליין בתר מצאות התחלת השבת, וצ"ל מה הסברא שבים מתן תורה שאין].

מילי דאגרתא

באיסור מחמר אחר בהמתו

בס"ד, עש"ק פ"י שלח י"ח סיון תשפ"ב

לכבוד רבינו שליט"א

כשלמדתי השבוע משניות מסכת פסחים, בפרק ד' משנה ג' כתוב במשנה שאין מוכרין בהמה גסה לגוים, והברטנאורי מפרש בטעם השני, כי לפעמים קורה שמוכרים את הבהמה לגוי ערב שבת עם השיכה, וצווק לה הישראל כדי שתלך לפני הקונה, והיא מכירה את קולו והולכת מחמתו, ונמצא מחמר אחר בהמתו בשבת, שאסור.

והיה קשה לפי זה, על הסיפור הידוע מרבי יוחנן בן תורתא, שהיהודי המוכר לחש לפרתו בשבת קודש, שהיא כבר אינה שייכת לו, אלא לגוי, ומותר לה לעבוד בשבת, והיא שמעה בקולו. והלא עבר על איסור מחמר, כשלחש לה באזנה.

והשיב רבינו שליט"א:

בס"ד, לילד נ"י

האיסור דווקא אם הולכת מיד כששומעת קולו מכוח הקול, אבל אם לוחש לה שאינה שייכת לישראל צור, וזה ידיעה בעלמא, ואחר כך כשהגוי חורש בה היא עובדת, אין לכאורה בזה איסור מחמר, כי זו הודעה בעלמא לפרה, ולא קול זירז שגורם לבהמה ללכת [ובכלל יש לעיין, אם דבר שעוזר באופן סגולי [לא טבעי], יש בו איסור שבת, כי אינו מהטבע לְדַבֵּר לבהמה שתבין, ואכמ"ל].

חזק בתורה ומדות טובות וירא"ש כראוי למשפחתכם, ובעז"ה תצליח

שאול

א"ה: בפסיקתא רבתי פ"ד איתא, אמר לה באזנה, עכשיו את ברשות גוי, בבקשה ממך עמדי וחרשי, ומיד עמדה וחרשה. ואולי אין הכרח שהכוונה מיד ממש, ויתכן שלא עמדה הבהמה עם הכלי מחרישה אלא אח"כ נתנו עליה וחרשה, וזה חשיב מיד. או דאף א"ה עליה הכלי מחרישה, כיון שאין כאן קול המזרז העבודה, אין כאן מלאכה מחמתו [וב"ע אם אין זה התייזר השני]. ויל"ע עוד דבעובדא דחסדי דהוי מכירה גמורה, ולא נתן לנסינו, לראשונים דמחמר אסור רק בהמה שלו, אי"כ ליכא איסורא כלל. אלא שלילד אולי כיון דהוי מקח טעות והגוי רצה להתחזירי כמבואר שם, וצ"ע במה בהמתו ונמצא מקח טעות אי נחשב שבהמתו עבדה בשבת [אלא שלא עבד הבהמה עבור ישראל].

תגיהות

בחיובו של הרוצח לשלם דמי ההרוג ליורשים

הראשונים (רמב"ם וראב"ד נזיק ממונ פ"י הי"ד) נחלקו אם יש דמים לבן חורין, אולם גם לסוברים דיש דמים מכל מקום אין ההרוג אדם חייב לשלם ליורשים אם דמי שויו של ההרוג, שהרי קם ליה בדבריה מיניה, וכיון שנהרג אינו משלם. וכתב במנחת חינוך (מצוה לד אות ו), דאם כן ההרוג אדם טריפה, שאינו נהרג על כך ולא שייך בו קם ליה בדבריה מיניה, יחויב לשלם דמי ההרוג ליורשי.

וקשה לי טובא על דבריו, דהא בגמרא (ב"מ סא:) יליף רבא דריבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים, מדחוקשו מלוי ברבית לשופכי דמים, מה שופכי דמים לא ניתנו להישבון, אף מלוי ברבית לא ניתנו להישבון, ולדברי המנחת חינוך משכחת לה שופכי דמים דניתנו להישבון, בהורג טריפה.

[רבינו הפני מנחם ז"ע תורתך שעשועי במהדו"ה ס"י מ. ועי"ש מה שהעלה לתרך. ועוד דן שם, בדבכל הורג אדם יכולים היורשים לתפוס מהרוצח כדמי טריפה עי"ש].

להבין שמועות

והיו נכונים ליום השלישי - עבודה בלתי לה' לבדו

כבר כתבנו מה שאמר להם (י"ט, ה) והייתם לי סגולה וגוי, שהוא שכן בעוה"ז, ואמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי, הוא שכן עוה"ב. אע"פ שהוא ע"מ לקבל פרס, אין הקב"ה מזהיר את האדם יותר מזה, כמו שאמרו חז"ל (פסחים ט). הנותן סלע לצדקה בשביל שיחיה בני או בשביל שיהיה בן עוה"ב הרי זה צדיק גמור.

וכמו שהארכנו בזה בפסוק (עקב יב) 'מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה', שהיא יראה עליונה, ולא בשביל יראת עונש, וקבלת פרס אינו אלא בדרך שאלה. וכמו שמצינו שאמר השי"ת (ואתחנן ה, כו) מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי, שהוא לשון בקשה.

אבל באמת עיקר עבודה הוא ע"מ שלא לקבל פרס, כי כל זה שעובד לקבל פרס אינו אלא כעובד את עצמו בשביל עונש והשכר.

והנה אמרו חז"ל (עירובין כב. ורש"י בחומש) בסוף פרשת ואתחנן, אשר אנכי מצוך היום לעשותם, היום לעשותם ולמחר לעוה"ב ליטול שכרם. וזה שרמז הקב"ה למשה 'וקדשתם היום ומחר', אף שאמת שאמר להם שכן עוה"ז והעוה"ב, מ"מ כיון שהם רוצים להתקרב אלי ביותר, כפירוש רש"י (ט, ט) רצונו לראות את מלכינו, צריכים הם להתקרב ביותר, שלא יעבדו בשביל עוה"ז - דהיינו 'היום', ולא בשביל 'מחר' לקבל שכרם, אלא בשביל להתקרבות ודביקות אלי. וזה והיו נכונים ליום השלישי וגו', שהוא למעלה מבחינות עוה"ב.

(פנים יפות)

דברי קדשו של ההפלאה צריכים תמיד התבוננות ולימוד עיוני, שמלבד שהם בקצירת האומר כמחוי במחוג, הנסתב בה מרובה על הגלוי.

מה שהביא להוכיח מהנותן על מנת שיחיה בני הרי זה צדיק גמור, נראה הכוונה דאי הוי בכלל ציווי התורה לקיים המצוות לשמה, הוי חסרון במה שמקיימין לכוונה עצמית, ואין ייקרא צדיק גמור. ואף שמדובר רק בנגוע למצוה זו, לא לכללות האדם.

אמנם צריך לימוד, האם אכן הדברים כפשטם שאין אזהרת המצוות וקיומם יותר מכוונת שכן עוה"ז ועוה"ב, וכי יתכן לומר דמצות ויראת מאלקדך הכוונה ליראת העונש גרידא, ואם כי מצינו בקמאי ובתראי שדנו אי יראת העונש בכלל מצות ויראת, אבל לומר שרק זה נכלל בהמצוה, אף שאינו אלא עובד עצמו וטובתו, חידוש הוא.

ותו, בעיקר הדבר שישל נצטוו יותר מלמחר לקבל שכרם, צריך הבנה איך יתפרש עם מה שאמרו בספרי (עקב יב) שלא ללמוד עבור בשביל להאריך ימים לעולם הבא אלא עשה דברים לשם פועל ודבר בהם לשמה, הרי אף לשכר עוה"ב. ולדברי הפני"ם צריכים לומר שאין זה נכלל באזהרת המצוה, אלא שהתנא מלמדנו העבודה הארצית מצד עצמיותו.

הראשית יפלא, שהרי הפנים יפות עצמו כתב בפרשת תולדות (כו, ח) דאם מצרף כוונה עצמית בעשיית מצוה, לא נאמר בה שלוחי מצוה אינן ניוקין [ובנבנא"ד] שלא תשפ"א במדור 'להבין שמעו'ת' הובא להעיר דנראה ממשות הנ"ל בפסחים דצירוף כוונה עצמית לא מגרע מזכות ההגנה של המצוה], והרי א"כ איך יובן שיש מצוה לעלות לרגל והכוונה על שכן עוה"ז ועוה"ב, שזה הכוונה ולמחר לקבל שכרם, ולא נצטוו על יותר מזה, ובכל זאת ככה"ה המצוה אינה מגינה, והרי קיים את המצוה בשלימות וכמו שהוכיח הפני"ם שנקרא צדיק גמור.

וכתב הפני"ם שכוין שבקשו רצונו לראות מלכינו, ע"כ צריכים להתעלות מחשבות בני אדם של שכן עוה"ז ועוה"ב, וכנראה הכוונה דלראות מלכינו הוא דביקות במדרגה גבוהה אשר לא יראני האדם וחי ברצונו ומאוויו עצמית. אלא שבכדי להגיע לזה, צריך מקודם לחפוף בעוה"ב, וכמשי"כ הפני"ם בהקדמה להפלאה על הש"ס:

הענין כי הפלגו חז"ל בשבח העובד על מנת שלא לקבל פרס, עד שאמרו (עי' זו"ה"ק ואתחנן רסז:) שאין שיעור לשכרן. ויפלא בזה, כי נקל ברבת בני עמנו לעשות כמה מצוות בלי מחשבת קיבול שכר כלל. אמנם דבר זה צריך ביאור, והוא כי מעלת העובד שלא על מנת לקבל פרס, מפני שהוא דבר יקר ערך עד מאוד, שעה אחת בעולם הבא חשובה מכל עולם הזה (אבות פ"ד מ"ז), ואינו שוה לו כל זה מחמת אהבת הבורא.

וידוע שאי אפשר לעלות כי אם במדרגה אחר מדרגה, כענין חנוך, והתחלה צריך להיות המדרגה לעבדו ביראה, ר"ל שייבטל אצלו תאוות העולם הזה נגד שעה אחת בעולם הבא. ואם אחר כך מנטל תאוות העולם הבא בעבור אהבת הבורא, זהו ענין על מנת שלא לקבל פרס שאין למעלה הימנו. מה שאין כן מי שלא הגיע למדרגה הקטנה, ולא נתחשב אצלו העולם הבא, איך יצדק במה שביטל נגד אהבת הבורא. וראה בפני"ם פ"י וחי (מט, טו) מה שביאר עפ"י לשון התנא שלא אמר שלא על מנת לקבל פרס, אלא על מנת שלא לקבל פרס, עי"ש.

(משלחן המערכת)

השבוע פר' יתרו לא יתקיים טיש סעודה שלישית

וכן בפר' תצוה לא יתקיים טיש סעודה שלישית

יו"ל ע"י תלמידי רבינו ראש הישיבה שליט"א בן כ"ק מרן אדמו"ר הפני מנחם מגור זצוקלה"ה © כל הזכויות שמורות למכון בנאות דשא – פקס 077-4703647 bnaosdeshe@ibrededashe.org והערות יתקבלו בברכה ניתן להירשם לקבלת הגליון מידי שבוע • לתרומות, הנצחות ובענייני הפצה באה"ק 052-7178350 באה"ב 718-408-8970

בחלי אש - שיעורים ושיחות < אר"י: 077-2277-277 < ארה"ב: 1716-229-4771 < אירופה: 44-330-390-0476

לקבלת הגליון השבועי המלא משיחות רבינו שליט"א ניתן לפנות למכון עברא דדשא טל: 03-739-5330 | מ"יל: sichos@ibrededashe.org

ח בנאות דשא